

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Олексія ПАСЄКИ на дисертацію

Наталії ПУСТОВОЇ «Поняття, підстави та
способи декриміналізації у кримінальному праві України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)

Актуальність теми дослідження у першу чергу підтверджується тим, що як криміналізація, так і декриміналізація є надзвичайно важливими, проте досить складними методами реалізації кримінально-правової політики держави. При цьому соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за те чи інше діяння, визначене у положеннях КК України, відображена у теорії кримінального права досить ретельно, практично у кожному дисертаційному дослідженні складу того чи іншого кримінального правопорушення в окремому підрозділі досліджується це питання, проте зворотній процес, тобто визначення діяння таким, що втратив свою суспільну небезпеку репрезентований в доктрині кримінального права не вельми широко.

Відповідно актуальність цієї проблематики, попри важливість цього поняття, обумовлена й відносно невеликою кількістю наукових досліджень, які присвячені поняттю, змісту, принципам та способам декриміналізації у доктрині кримінального права України. Окрім того, слід наголосити, що це поняття, як і підстави та процедура декриміналізації законодавством не регламентована, що не однозначно сприяє ефективності її практичної реалізації.

Також слід зазначити, що й у наявних в теорії поглядах щодо визначення поняття декриміналізації є чимало дискусійних моментів, від визначення характерних її ознак, до визначення підстав декриміналізації, її принципів, способів тощо. Відповідно вчені досі не досягли консенсусу у визначенні їх змісту.

Очевидним є те, що процес надання тому чи іншому діянню так би мовити статусу кримінального правопорушення, як і виключення діяння,

передбаченого Особливою частиною КК України не може відбуватися хаотично, відповідно теоретичне осмислення і належне законодавче закріплення змісту декриміналізації та усіх пов'язаних із цим суміжних понять набуває вельми важливого значення.

З огляду на це а також положення рецензованої дисертації можна констатувати, що вибір теми обґрунтований, а проблеми, які у ній розглянуті є актуальними.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень полягає в тому, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням декриміналізації у кримінальному праві України. Зокрема, вартою уваги та достатньо обґрунтованою є розроблена здобувачкою система принципів декриміналізації діянь, до якої, на її думку, входять дві групи: соціальні та соціально-психологічні принципи декриміналізації (принцип зникнення суспільної небезпечності, принцип домірності позитивних і негативних наслідків декриміналізації, принцип кримінально-політичної адекватності декриміналізації) та системно-правові принципи декриміналізації, які поділяються на дві підгрупи: загальноправові системні принципи (принцип конституційної адекватності, принцип системно-правової несуперечливості, принцип міжнародно-правової необхідності та допустимості, принцип процесуальної неможливості та недоцільності здійснення переслідування) та кримінально-правові системні принципи (принцип відсутності прогалин у кримінальному законі, принцип визначеності та єдності термінології, принцип коректного скасування діяння, принцип економії репресії).

Відповідну наукову цінність мають й визначені авторкою підстави декриміналізації, які вона пропонує поділяти на основні і додаткові. При цьому основними підставами декриміналізації на її думку є зникнення суспільної небезпеки діяння; ефективність та можливість боротьби із діянням не кримінально-правовими засобами, тобто відсутність соціальної, політичної, економічної або правової потреби. Натомість додатковими підставами

декриміналізації Наталія Пустова вважає соціально-економічні та соціально-психологічні підстави.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів підтверджується вдалою структуризацією роботи, відповідністю мети дослідження тим завданням, що ставить перед собою дисертантка, вагомою аналітичною роботою над широким колом наукових джерел та судовою практикою, а також вмінням критично мислити та пропонувати конкретні шляхи вирішення проблем.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Дисертація виконана на належному науковому рівні. План роботи складено традиційно для такого виду робіт, що сприяє логічно сформованій структурі роботи та послідовному дослідженню та викладенню усіх аспектів досліджуваної проблематики. У першому розділі Наталія Пустова розглядає загальні засади дослідження декриміналізації у кримінальному праві України, зокрема: аналізується місце декриміналізації у кримінально-правовій політиці України; практика внесення змін до кримінального закону України в контексті декриміналізації; значення рішень Конституційного Суду України у процесі декриміналізації. Другий розділ присвячено теоретичним основам декриміналізації у кримінальному праві України у якому досліджено: поняття та чинники декриміналізації у кримінальному праві України; підстави декриміналізації та принципи декриміналізації. Відповідно у третьому розділі знайшли відображення способи декриміналізації у кримінальному праві України, зокрема їх значення, а також зміна змісту та форми кримінального закону як способів декриміналізації.

Дисертаційна робота Наталії ПУСТОВОЇ є самостійним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку слушних пропозицій щодо теоретичного визначення поняття декриміналізації, її принципів, підстав та способів. Методологічна база роботи обрана відповідно до специфіки досліджуваної проблематики, зокрема використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження та, з огляду на зміст, підтверджено уміння

дисертантом їх застосовувати. Зокрема, в роботі використано такі методи: діалектичний метод, історико-правовий, формально-догматичний, метод аналізу та синтезу, системний метод, метод узагальнення, документального аналізу тощо.

Наукову цінність також має вивчення та узагальнення Законів України та Пояснювальних записок до відповідних проектів Законів України (2003-2023 р.р.), якими вносились зміни до КК України в частині здійснення декриміналізації; аналіз матеріалів судової практики Конституційного Суду України (2019-2020 р.р.), які пов'язані із визнанням окремих положень КК неконституційними.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані висновки та пропозиції можуть бути використані у: правотворчості – для належного правового обґрунтування змін та доповнень до Кримінального кодексу України; правозастосовній діяльності – для розв'язання компетентними органами питань щодо кримінально-правової кваліфікації у разі скасування певної кримінально-правової заборони під час проведення досудового розслідування і судового розгляду; науково-дослідній діяльності – у процес і подальшого дослідження декриміналізації як поняття у кримінальному праві; навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація» для здобувачів вищої освіти, вивчення окремих тем в системі підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, підготовці підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних видань.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, основні результати роботи відображені у десяти наукових працях, із яких три опубліковані у фахових юридичних виданнях України одноосібно,

одна стаття у міжнародному науковому журналі, і у шести тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Численні позитивні аспекти роботи не виключають наявності дискусійних положень та зауважень на які слід звернути увагу на захисті при аргументації здобувачкою своєї позиції, а також, які необхідно врахувати у подальших наукових пошуках з окресленої проблематики, зокрема:

1. З огляду на назву і, особливо на зміст розділів I та II дисертації вбачається, що у першому розділі цієї роботи мали б бути розглянуті питання, що стосуються поняття і сутності декриміналізації у кримінальному праві України, види чинників декриміналізації діянь, підстави декриміналізації та принципи декриміналізації, а уже у розділі II місце декриміналізації у кримінально-правовій політиці України, зміни кримінального закону в контексті декриміналізації та значення рішень Конституційного Суду України в контексті декриміналізації. В цьому разі питання, що знайшли своє відображення у розділі II роботи якраз видаються загальними для роботи в цілому, і, з них слід було розпочати дослідження. Адже навіть при визначенні мети дослідження авторка акцентує саме на аналізі поняття, підстав та способів декриміналізації у кримінальному праві в Україні.

2. Певні питання викликає й авторське бачення поняття декриміналізації. Так, під декриміналізацію здобувачка пропонує розуміти процес визнання діянь, визначених КК України, які втратили суспільну небезпеку, та відмови від подальшого визнання їх кримінальними правопорушеннями, оскільки відсутня необхідність та доцільність продовження кримінально-правової боротьби з ними засобами кримінального права (ст. 88). Хоча уже на сторінці 99 роботи авторка вказує, що їй імпонує позиція вважати декриміналізацію процесом визнання колись кримінально

протиправного діяння не кримінально протиправним, що завершується виключенням норми, що передбачає відповідальність за вчинене діяння, із чинного закону про кримінальну відповідальність. А на сторінці 101, як підсумок, вказує, що це процес встановлення законодавчим органом держави втрати необхідності, допустимості і (або) доцільності кримінальної відповідальності за будь-яке діяння (дію або бездіяльність), що перестало мати достатній рівень суспільної небезпеки, і закріплення результатів такого процесу – виключення такого діяння з категорії кримінально-протиправних.

Відповідно під час публічного захисту хотілось би почути: по-перше, які ж змістовні ознаки цього поняття; по-друге, співвідношення таких понять, як «необхідність», «допустимість» і «доцільність». З огляду на останнє виникає питання чи діяння, до прикладу, може втратити необхідність регламентації кримінальної відповідальності, однак при цьому кримінальна відповідальність цього діяння залишається допустимою і (або) доцільною; чи вона є доцільною, натомість не є необхідною і так далі?

3. Попри незначну кількість українських наукових джерел, які стосуються теми дисертації, використання авторкою великої кількості російських публікацій, з урахуванням сучасної ситуації, видається недоречною.

4. Авторка визначає способи декриміналізації у кримінальному праві України, при цьому перелік таких способів, на її думку, є вичерпний. З огляду на це виникає цілком логічне питання чи може бути одним із способів декриміналізації внесення змін в нормативно-правовий акт іншої галузі, наприклад, виключення якогось товару з категорії підакцизних?

Проте, викладені вище зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Наталії ПУСТОВОЇ є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу

наукову проблему – теоретичне осмислення змісту поняття декриміналізація та особливостей його практичного застосування.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Відповідно автор дисертації – Наталія ПУСТОВА – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент:

**заступник декана факультету № 1 Інституту
з підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Олексій ПАСЕКА

